

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh533>

MÎRZÂ ŞAHRUH'UN OĞLU MÎRZÂ BAYSUNGÛR'UN SANAT VE SANATÇILARA BAKIŞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa ŞAHİN*

Özet

Mîrzâ Baysungûr, Emîr Timur'un torunu olup, Mîrzâ Şahruh'un oğludur. Mîrzâ Şahruh'un en güvendiği oğlu olup bir süre adalet işlerini dahi ona emanet etmiştir. Mîrzâ olmasına rağmen devlet yönetiminden ziyâde, sanatsal ve kültürel faaliyetler yönüyle adından söz ettirmiştir. Hem sanat ile bizzat uğraşmış ve hem de sanatçıları korumuştur. Edebiyat, güzel yazı ve süsleme başta olmak üzere birçok sanat dalıyla ilgilenmiştir. Yaşadığı dönemde konağını bir sanat atölyesi haline gelmiştir. Sarayında bir de kütüphâne kurmuştur. Bu kütüphaneyi döneminin en zengin kütüphanelerinden biri yapmıştır. Burada çok önemli eserler çoğaltılmıştır. İçkiye müptelası olması sebebiyle erken yaşta ölmüştür. Ölümü hem babası Mîrzâ Şahruh'u, hem de başta devlet ileri gelenleri olmak üzere halkı çok üzmüş ve günlerce yas tutmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: *Mîrzâ Baysungûr, Sanat, Adalet.*

The Evaluation of Mîrzâ Baysunghur, Mîrzâ Shahrukh's Son, Point of View Art and Artists

Abstract

Mîrzâ Baysunghur was Amir Timur's Grand son and Mîrzâ Shahrukh's son. Mîrzâ was them trusted son of Shahrukh and Shahrukh consigned justice work s him. Although he was a Mîrzâ he made a name with art and cultural activities rather than state management. A both worked with art and protectartists. Literature, beautiful inscriptions and decorations were especially interested in a lot of art. During his period his residence turned an art studio. Baysunghur has established a library in the palace. This library has one of the era's most extensive library. Many important works rare

* Dr., Plevne Anadolu Lisesi Müdürü. Tokat.

produced here. He died early because of being addict alcohol. Death of him upset both his father mîrzâ and state dignitaries and also people mourned fordays.

Keywords: *Mîrzâ Baysunghur, Art, Justice.*

Giriş

Emîr Timur'un oğulları ve torunları sanatın birçok alanında çığır açmışlardır. Emîr Timur'un oğlu Mîrzâ Şâhruh, babasından sonra tahta geçince, hüner erbaplarının teşvik edildiği bir dönem başlamıştır.¹ Mîrzâ Şâhruh, kültüre âşık ve güzel sanatları koruyan bir hükümdardır.² Bu nedenle onun döneminde başta hükümdar ailesi olmak üzere devlet içinde birçok ileri gelen insan sanatsal faaliyetleri teşvik etmiştir. Timurlulardan İskender Sultan, Mîrzâ Şâhruh ve Mîrzâ Hüseyin-i Baykara, Mîrzâ Uluğ Bey, Mîrzâ Baysungur, Mîrzâ İbrahim ve Mîrzâ İskender Emîr Ali Şîr Nevâî başta olmak üzere birçok yönetici, Herât'ta sanatsal faaliyetleri ve sanatkârları desteklemişlerdir.³ Bu yöneticiler sanatı desteklemekle, sanatsal faaliyetlerde bulunmakla kalmamışlar, aynı zamanda saraylarını ve konaklarını sanatın başyapıtlarıyla süslemişlerdir.⁴ Abdulhâkîm Tabîbî'ye göre Mîrzâ Hüseyin-i Baykara, sanata verdiği destek ile Herât'ı adeta medeniyetin ışığı yapmıştır.⁵

Mîrzâ Baysungur, Mîrzâ İbrahim ve Mîrzâ İskender gibi hükümdar çocukları, Gevherşâd Ağa ve Mülket Ağa gibi hükümdar ve şehzâde hanımları, Alike Kükeltaş ve Emîr Fîrûzşâh gibi emîrler, buldukları yerlerde sanatsal faaliyetleri desteklemişlerdir.⁶

Makalemizin konusunu oluşturan Mîrzâ Baysunûr yukarıda kısaca açıkladığımız bir sanat ortamının içinde Mîrzâ Şâhruh'un Gevherşâd Ağa⁷ adlı

¹ Ebu'l-Bekât Nureddîn-i Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Câmî, *Salam ve Absal*, (Çev. A. Tarzî), 2. Baskı, MEB, İstanbul 1968, s.II.

² Suut Kemal Yetkin, *İslam Sanatı Tarihi*, Ankara Ün. İlahiyat Fak. Türk-İslâm Sanatları Tarihi Tarih Enstitüsü Yay., Ankara 1954, s.163.

³ S. R. Conby, *Persian Painting*, British Museum Press, England 1993, s.58; M. Ruthven-A. Nanji, *Historical Atlas of Islam*, Harvard Ün. U.S.A. 2004.

⁴ B. O'kane, B., *Timurid Architecture in Khurasan*, U.S.A. 1987, c.III, s.2.

⁵ Abdulhakim Tabîbî, *Târîh-i Muhtasar-ı Herât Ahd-ı Timuriyan*, 2. Baskı, Tahran 1989, s.38.

⁶ Fârûk Ensârî, *Herât Şehr-i Arya*, Merkezi İsnad ve Hidemât-ı Pezuşî, Tahran 1383, s.237; Hayrunnisa Akbıyık, "Timurluların Bilim ve Sanata Yaklaşımları ve Bazı Son Dönem Timurlu Sanatkârları", *Bilgi*, S.30, İstanbul 2004, s.151-171.

⁷ Gevher Şâd Ağa: Uluğ Bey'in annesi ve Çağatay asilzâdelerinden Gıyâseddîn-i Tarhan'ın kızıdır. Kişilik, Cengiz Han'ın hayatını kurtarmakla ün yapmıştır. Onun tarafından tarhan yapılmıştır. Moğol asıldır. Kişilik'in Moğol boylarından Uranut, Kilkinut veya Sulduz boylarına mensup olduğu ile ilgili farklı kayıtlar mevcuttur. Kişilik aynı zamanda Çağatay'ın emîrleri arasında da yer almıştır. Ando Shiro, *Timuridische Emire nach dem Mu'izz al-Ansab*,

Mîrzâ Şahruh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından Değerlendirilmesi

eşinden Cemâziyyelevvel 796/Mart-Nisan 1394'te Herât'ta doğmuştur.⁸ İsfizârî ise onun aynı yılın Zilhicce ayının yirmi birinde doğduğunu kaydetmiştir.⁹ Dönemin kaynakları onun doğumu dolayısıyla şehirde eğlenceler düzenlendiğini ve günlerce kutlamalar yapıldığını kaydetmişlerdir. Mîrzâ Baysungûr dış görünüş itibarıyla uzun ve zayıf denecek bir yapıdaydı. Ruh hali itibarıyla de zarif bir insandı.¹⁰

1. Mîrzâ Baysungûr'un Yöneticilik ve Askerlik Görevleri

Mîrzâ Şahruh, Bağ-ı Zagan'ı hükûmet konağı yapmış, Bağ-ı Sefîd'i¹¹ ise oğlu Mîrzâ Baysungûr'a ikâmetgâh olarak vermiştir.¹² Çocukluk yılları Herât'ta geçen Mîrzâ Baysungûr, babası Mîrzâ Şahruh zamanında onun ordusu ile birçok sefere çıkmış ve babası tarafından bizzat görevlendirilen seferlerde başarılı olmuştur.¹³ Bazen ordunun öncü birliklerinde de yer almıştır.¹⁴

Mîrzâ Şahruh 1414 yılında kardeşi Ömer Şeyh'in oğulları Mîrzâ Rüstem ve Mîrzâ Baykara'ya İsfahan, Hemedan ve Luristan'ı, 1416 yılında da Fars bölgesini, oğlu Mîrzâ İbrahim Sultan'a bırakıp ülkeyi başkent yaptığı Herât'tan yönetmeye başlamıştı.¹⁵ Mîrzâ Baysungûr da bu tarihlerde gençliğe yeni adım

Berlin 1992, s.117-118; Gevher Şâd 1388 yılında Emîr Timur'un oğlu Mîrzâ Şahruh ile evlenmiş dirayetli bir hükümdar eşidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tacü's-Selmânî, *Tarihname*, (Çev. İsmail Aka), TTK, Ankara 1988, s.62; Ebu'l-Berekât Nureddîn-i Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Câmî, *Dîvân-ı Kâmil-i Câmî: Mukaddime*, (Yay. Haz. Haşim Rıza), Tahran 1922, s.223; Recep Uslu, "Gevherşad", *DİA*, c.14, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 1996, s.42; Mustafa Şahin, Mîrzâ Şahruh'un Eşleri Gevherşad Ağa ve Mülket Ağa'nın Siyâsî, Sosyal ve Kültürel Hayattaki Rollerini, *SBArD*, Yıl IX, S.21, Diyarbakır 2013, ss.93-104. Mîrzâ Şahruh'un eşi Gevher Şâd Ağa Herât'ta yaşanan bir takım olaylara gücünmüş ve tüm ısrarlara rağmen burada kalmayarak oğlu Mîrzâ Uluğ Bey'in yanına Semerkand'a gitmiştir. Şihâbüddîn-i Abdullah b. Lütfullah b. Abdürreşîd Hâfiz-i Ebrû, *Zübdetü't-Tevârih*, c.II, (tsh. S. Kemal Cevâdî), Vizâret-i Ferheng u İrşâd-i İslâmî, Tahran 1372, s.945.

⁸ Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.980.

⁹ Muhammed b. Abdullah Herevî Muinüddîn-i İsfizârî, *Ravzâtü'l-Cennât fî Evsâf-ı Medineti-Herât*, c.II, (Tsh. M. Kâzım İmam), İntişarat-ı Dânişgâh-ı Tahran, Tahran 1338, s.47.

¹⁰ Z. Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Yayınevi, İstanbul 1981, s.68.

¹¹ Câmî, *a.g.e.*, s.30; İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.18.

¹² İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara 2000, s.118; ayn. mlf. "Mîrzâ Şahruh Zamanında (1405-1477) Timurlularda İmar Faaliyetleri", *Makaleler*, c.I, (Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, s.83.

¹³ İsmail Aka, *MîrzâŞahruh ve Zamani*, TTK, Ankara 1994, s.142.

¹⁴ Ebubekr Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s.64; Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.740.

¹⁵ *History of Mongul Dynasty in India*, 1826, s.20-22.

atmış olmasına rağmen babasının yanında ve ona önemli oranda destek veren bir şehzade olarak rüşünü ispatlamakta ve bu arada da sanata olan eğilimi her geçen gün daha da artmaktaydı. Mîrzâ Şahrüh, 817 Recep/Eylül-Ekim 1414 tarihinde Mîrzâ İskender'in üzerine yürüdüğü sırada, Mîrzâ Baysungûr'u Herât'ta kendinin vekili olarak bırakmıştı. Mîrzâ Baysungûr, babasının zamanında kardeşi Mîrzâ Bâbür ile de mücadele etmiştir.¹⁶ 1417 yılında ise Tûs ve Esterâbâd vilâyetlerine vâli olarak gönderilmiştir. Ancak O, Herât'ın çekiciliğini buralara tercih ederek bu şehirden ayrılmamıştır.¹⁷ Mîrzâ Kaydu'nun Timurlu hükümdarı Mîrzâ Şahrüh'a destek amaçlı ordu asker vermemesi üzerine Şahrüh, oğlu Mîrzâ Baysungûr'u onun üzerine sefere göndermişti. Mîrzâ Baysungûr da Mîrzâ Kaydu'yu 18 Recep 821/21 Ağustos 1418 tarihinde itaat altına almıştır.¹⁸ Mîrzâ Baysungûr yumuşak mizaçlı bir şehzâde olmasına rağmen söz konusu olan ülkenin nizam ve sükûneti olduğunda son derece sert bir tutum sergilemiştir.¹⁹ Mîrzâ Baysungûr babası ile Azerbaycan Seferine de çıkmış, Tebriz'de babası Mîrzâ Şahrüh'un yanında yer almıştır.²⁰ Tebriz Seferi sırasında Timurlu ordusunun sağ kolunu yönetmiştir.²¹ Bir süre Tebriz vâliliği de yapmıştır.²² Mîrzâ Şahrüh; Tus, Meşhed, Ebîverd, Habûşan, Nesâ, Mazenderan, Astarâbâd, Cürcan ve Nişâbûr'u içine alan geniş bir bölgeyi oğlu Mîrzâ Baysungûr'a tefvîz etmişti.²³

Mîrzâ Baysungûr babasının yanında seferlere iştirak etmediği zamanlarda geniş yetkilerle onun yerine vekâlet etmiştir.²⁴ Mîrzâ Baysungûr, Herât'ta babasının yerine vekil olarak ilk defa Mîrzâ Şahrüh'un Mâverâünnehr Seferi'ne çıkarken 14 Muharrem 813/19 Mayıs 1410 tarihinde verdiği vekâletle

¹⁶ Khwandamir, *Habibu's-Sîyar, Central Asian Sources I, The Reign of The Mongol and Turk, Part Two: Shahrukh Mîrzâ-Shah Ismail*, Translated Edited by. V. M. Thackston, Sources of Oriental Languages and Literatures, Edited by Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin, Harvard 1994, s.468.

¹⁷ Khwandamir, *a.g.e.*, s. 331; Abdülhakim Tabibî, *a.g.e.*, s.22-23; Ali Alparslan, "Baysungûr Gıyâseddin", *DİA*, c.V, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., İstanbul 1992, s.276. Baysungûr'un vâli oluş tarihini Hasan-ı Rumlu 1414 yılı olarak vermiştir. Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK, Ankara 2006, s.109.

¹⁸ Aka, *Mîrzâ Şahrüh ve Zamanı*, s.115.

¹⁹ Z. Velidi Togan, "Gıyas al-din Baysungûr", *İA*, c.II, MEB, İstanbul 1988, s.430.

²⁰ Khwandamir, *a.g.e.*, s.336; Aka, *Mîrzâ Şahrüh ve Zamanı*, s.108, 118-120.

²¹ Ebubekr-i Tihranî, *a.g.e.*, s.62.

²² Alparslan, *a.g.e.*, s.276.

²³ Abdürrezzak es-Semerkanî, *Matlau's-Sa'deyn ve Mecmau'l-Bahreyn*, c.II, (Nşr. Muhammed Şâfi), Lahor 1360-1368/1941-1949, s.294.

²⁴ Khwandamir, *a.g.e.*, s. 331

Mîrzâ Şahruh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

başlamıştır.²⁵ Mîrzâ Baysungûr, sonraki yıllarda babası tarafından Horasan vâililiği için görevlendirilmiştir. Mîrzâ Baysungûr, 23 Mart 1414 tarihinde görevine başlamak üzere yola çıkmıştır.²⁶ 820/1417-1418 yılında devlet işlerinin görüldüğü Dîvân-ı Âli-i Emîri olarak babasının yanında görev yapmıştır.²⁷ Mîrzâ Şahruh ülkedeki yolsuzluklara engel olması ve denetimi yaptırması için oğlu Mîrzâ Baysungûr'u dîvân işlerini takiple görevlendirmiştir.²⁸

Hâfız-i Ebrû onun için: "Yüzünden sultan olacağı belliydi. Küçük yaşta büyüklerle oturmasından onun mükemmel ve büyük insan olacağı belli oluyordu. Tatlı konuşmaları, insan ilişkileri onu tahsilinden geri koymamıştır. O, okumaya devam ediyordu."²⁹ Demekle iyi niyetini, devlet yönetme becerisini, sanatsal yönünü, halkın nazarındaki konumunu en iyi şekilde açıklamıştır.

Semerkindî de Mîrzâ Baysungûr için: "Övgülü nitelikler sahibi büyük zat şehzâde güyâ nur bağışlayıcı ruh ve şekle getirici akıl gibi başına mutluluk-saadet tacı ve üstüne güzel giyim giyerek dîvân tahtını adımları ışığı ile süsledi. Hem de âlem ahâlisinin önemli işlerini adalet ile halletti. Gâh Allah'ın yeryüzündeki adaleti ile emaneti olmuş ve ahâli davalarını hadiste geçen "Hepiniz sanki çobansınız ve her biriniz kendi eli altındakiler üzerinden sorumlusunuz." Denen sözlere göre dinlemiştir. Gâh Âyetteki: "Sen kişiler arasında hakikat ile hüküm yürüt." emrine göre hüküm çıkartmış ve bazen cefâlı zâlimler durumuna öfke ile bakmıştır: "Sizin için hayat, intikam almaktadır." meâlindeki ayet fermanına göre onlara muamele etmiştir.³⁰ Muktedir hakanın dîvânında kabul töreni günü sağ ve sol tarafta ünlü melikler ve zaman hâkimleri itaat kemerini beline bağlayarak, hoş, kulağını ferman dinlemeye tutup, ona gönül ve can ile itaat etmişlerdir."³¹ Kaydını düşmüştür. Semerkindî onun için şu dörtlüğü de kaydetmiştir:

"Onun kapısına sultanlar o kadar heveslenecekler ki,

²⁵ Abdürrezzak es-Semerkindî, *Matlau's-Sa'deyn ve Mecmau'l-Bahreyn*, c.II, Özbekistan Neşriyatı, (Edt. A. Kayumov- M. Ali), Trc. Asaniddin Urunbayev, Taşkent 2008, s.182; Mustafa Şahin, *Orta Çağ'da Herât Bölgesi (Gaznelilerin Kuruluşundan Timurluların Yıkılışına Kadar) (961-1507)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Tokat 2013, s.162.

²⁶ Abdürrezzak es-Semerkindî, *a.g.e.*, Özbekistan Neşriyatı, c.II, s. 274.

²⁷ Abdülhakim Tabibî, *a.g.e.*, s.22-23; Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.628-629.

²⁸ Khwandamir, *a.g.e.*, s.331; Aka, *Timur ve Devleti*, s.112; Alparslan, *a.g.e.*, s.276.

²⁹ Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.513.

³⁰ Abdürrezzak es-Semerkindî, *a.g.e.*, Özbekistan Neşriyatı, c.II, s.334.

³¹ Abdürrezzak es-Semerkindî, *a.g.e.*, (Özbekistan Neşriyatı), c.II, s.335.

Güneş ışığı o yerde yüz hayli ile kabule müyesser olacak.

Onun insaflı olduğuna bütün cihanda bir kişi şüphe etmeyecek,
Hiç kimsenin gönlüne de gök çemberinden azar yetmeyecek.”³²

Babası Mîrzâ Şahrüh ona sürekli nasihatlerde bulunurdu.³³ Mîrzâ Baysungûr’a: “Soğuktan ve çöllerden emin olman için baban her zaman senin arkandan duacıdır. Sen, kararlarında çok dikkatli olman lâzım. Aksi halde fitne çıkar ve senin onu çevirmen çok zor olur.” Demişti.³⁴

Mîrzâ Şahrüh, Mîrzâ Baysungûr’a: ”Ses isteyenlere senin sesin ulaşsın. Senden adalet isteyenlere senin kalbinden adalet ulaşsın. Işık saçan ruhlu, çok akıllı ve güler yüzlü oğul: “Bu dîvânı bu meziyetlere sahip olduğun için sana teslim ettim.” Dedi. Mîrzâ Şahrüh bazen bizzat halkın dâvâlarını dinlemiştir. Yöneticilerine; “Hepiniz çobansınız, herkes de kendi sürüsünden sorumludur.” Demiştir. Mîrzâ Şahrüh, milletin arasındaki adalet duygusunu daima kuvvetli tutmaya uğraşmış, kötü emelli insanların cezasını bulması ve suç oranının azalması için İslam’ın kısas hukukuna göre hareket etmiştir.³⁵ Hândmîr onun bu görevi alması ile adaletin yeşerdiğini, kökleştiğini kaydetmiştir.³⁶

Babasının hükümdarlığı zamanında; Mîrzâ Baysungûr, kardeşi Mîrzâ Uluğ Bey’in Şaban Ramazan 817/Kasım 1414 tarihinde Herât’ı ziyareti sırasında babasının yanına bir taht konularak oturtulmuştur.³⁷

Mîrzâ Baysungûr, Mîrzâ Şahrüh’un 1421 ve 1429’da Türkmenlerle ve 1427 yılında da Özbeklerle yaptığı mücadelelerde çok büyük kahramanlıklar

³² *Aynı yer.*

³³ Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.964.

³⁴ *a.g.e.*, c.II, s.683.

³⁵ *a.g.e.*, c.II, s.628-629.

³⁶ Khwandamir, *a.g.e.*, s. 331.

³⁷ Mîrzâ Uluğ Bey 1424 yılında Moğollar üzerine yaptığı seferden galibiyetle döndükten sonra da babasının huzuruna çıkmak için tekrar Herat’a gelmiştir. Gelişi ile Herât’ta onuruna eğlenceler tertip edilmişti. Wilhelm Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, (Çev. İsmail Aka), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, s.131-132. Uluğ Bey, büyük babası Timur’a büyük bir saygı göstermiş, Türk-Moğol geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Wilhelm Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, (Haz. Kâzım Yaşar-Koprıman-İsmail Aka), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2006, s.192. Bu ziyareti Semerkandî şu şekilde kaydetmiştir.”Ve saltanat simasının gülü, halifelik yüzünün nuru, yani mutluluk ve kudret sahibi olan kardeşi Mîrzâ Baysungûr Bahadır ile birlikte âli taht iltifatını yerine getirdi. Devlet güneşi saadet doğusundan memlekete ışık saçtı ve cihan ahalisinin gözleri bu iki din ve devlet nurlu yüzlerinin ışığından açık oldu. Bu iki cemşid âlâmetli güneş şehzâdelerin yardımı ile devlet yine de güçlü oldu ve intikam meydanının iki şahsüvârisi ile din sipahinin himayesi desteklendi.” Abdürrezzak es-Semerkandî, *a.g.e.*, c.II, (Özbekistan Neşriyatı), s.299.

Mîrzâ Şahrûh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

göstermiştir.³⁸ Babasına çok düşküdü. 830/1426-1427 yılında ona karşı yapılan suikastı³⁹ hazmedememiş, olayın faillerini bulmak için bizzat çalışmıştır.⁴⁰ Suçlu bulunanları da diri diri yaktırıştır.⁴¹

Mîrzâ Baysungûr gençliğinden başlayarak şaraba, zevk ve eğlenceye düşkün bir şehzadeydi.⁴² Sazla sözle çokça meşgul olurdu. Güzel ve pahalı şarapları severdi.⁴³ Öyle ki onun katılıp da bir meclisin alkolsüz toplanması düşünülemezdi. Bu alışkanlığı da onun sonu oldu.⁴⁴

1431-1432 yılı kışını Esterâbad'da geçiren Mîrzâ Baysungûr baharda Herât'a gelmişti.⁴⁵ Bedeni, içkinin tahrifatına dayanamadı. Hastalığa yenik düştü. Zamanın nice doktorları ve âlimleri buna çare bulamadılar. 7 Cemâziyelevvel 837/20 Aralık 1433⁴⁶ sabahı Bag-ı Sefid'de öldü.⁴⁷ Ömrü 37 yıl

³⁸ Alparslan, *a.g.e.*, s.276.

³⁹ 830/1426-1427 yılında Ahmed-i Lor (Ror-Lur?) Herât Mescid-i Camii'inde Mîrzâ Şahrûh'a suikast yaptı. Mîrzâ Şahrûh bu olaydan yaralı olarak kurtuldu. Şeyh Kâsım-ı Envâr Herât'a gelmiş ve Mîrzâ Şahrûh zamanında toplum içinde önemli bir nüfuzu olan bir din âlimiydi. Mîrzâ Baysungûr tarafından Kâsım Envâr'ın olayda rolü olduğu düşünlülüp Herât'tan çıkarıldı. Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî, *Târih-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İsmail Aka), TTK, Ankara 2011, s.89; İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.406. Suikast konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Abdürrezzâk es-Semerkindî, *a.g.e.*, (Özbekistan Neşriyatı), s.584; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.* s.193; Hândmîr, *Târih-i Habîbü's-Siyer fî Ahbâri Efrâdi'l-Beşer*, c.III, (Zîr Nazar: M. N. Debirsiyâki), Kitâbfurûş Hayyam, Tahran 1362, s.615; Khwandamir, *a.g.e.*, s.340; Mîrhând, Seyyîd Hamidüddîn Muhammed b. Burhaniddîn Hâvendşâh b. Kemâleddîn-i Mahmud, *Ravzâtü's-Safâ fî Sîretü'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, IV (Tzhh. ve Tlhs. A. Zeryab), Müessese-i Hayyam ve İntişârât-ı Pîrûzc, Tahran 1358, s.692; Hâfîz-i Ebrû, *a.g.e.*, s.972; Abdülbaki Gölpinarlı, "Fadallâh-ı Hurûfî'nin Oğluna Ait Bir Mektup", *Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul 1956, s.43-45.

⁴⁰ Khwandamir, *a.g.e.*, s.340-341. Hâfîz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.973. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, "Mîrzâ Şahrûh'a Karşı Düzenlenen Suikast Girişimleri (Assassnation Attempt to Shahruk)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences)*, Isparta, Yıl 2014/1, Sayı (Number) 19, ss. 1-16

⁴¹ Togan, Gıyas al-din Baysungur, s.430.

⁴² Ali Şîr Nevâyî, *Mecâlisü'n-Nefâyis*, (Hazırlayanlar: Hüseyin Ayan-Kerim Yavuz), Erzurum 1995, s.181; İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.88; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.205; Khwandamir, *a.g.e.*, s.343 Hâfîz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.963.

⁴³ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.88.

⁴⁴ Khwandamir, *a.g.e.*, s.343.

⁴⁵ Aynı yer.

⁴⁶ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s. 205; Hâfîz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s. 390.

⁴⁷ Herât'ın kuzeydoğusunda olup Burası Mîrzâ Şahrûh tarafından Baysungûr'a tahsis edilmişti. Bkz. Hâfîz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.390. Bag-ı Sefid konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Herât'ın kuzeydoğusunda (Hâfîz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.390). Dervâze-i Melik Kapısı'ndan çıkan bu günkü Köşk Caddesi'nin (Biyaban-ı Köşk) adı Orta Çağ'da Bag-ı Sefid idi. Abdürrezzak es-Semerkindî, *a.g.e.*, (Özbekistan Neşriyatı), c.II, s.198; Câmî, *a.g.e.*, s.30. Kertler tarafından

4 aydır.⁴⁸ Ebûbekr-i Tihirânî: “Baysungûr zevk ve eğlence defterini dürerek bekâ ülkesine gitti.”⁴⁹ Ali ŞîrNevâî: “Hayatı hoş geçirdi (âlemini hoş ötkerdi).”⁵⁰ Demekle onun bu dünyadaki hayatından kısa bir kesiti özetlemektedirler.

Oğlunun vefatını duyan Mîrzâ Şahruh, Hemen Bağ-ı Sefîd’e koştu.⁵¹ Duruma çok üzüldü.⁵² Kalbi sıkıştı. İsfizârî, hükümdarın yıldırım ve gök gürlemesi gibi ses çıkardığını⁵³ ve yağmur gibi gözünden yaş döküldüğünü kaydetmiştir.⁵⁴ Şahruh, oğlunun İslâmî kurallara göre defnedilmesi için

yapılan bu eser Timurlu hükümdarı Şahruh tarafından 813/1411 yılında yeniden yapımına başlanmıştı. İnşaatta zamanın ünlü mühendis ve ustaları çalışmıştır. Abdürrezzak es-Semerkandî, *a.g.e.*, (Özbekistan Neşriyatı), c.II, s.198; Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.390. Abdürrezzak es-Semerkandî ve Hâfız-i Ebrû bu eserin inşası için çalışan mühendis ve ustalar hakkında: “Cihanda bu güne kadar yapı inşa etmeye çalıştılar” demekle sarayın görkem, ihtişam, dayanıklılık, sanat eseri olma yönü hakkında bilgiler vermiştir. Hâfız Ebrû bu saray için devamlı; Eren Bağı gibidir. Kokusu amber gibidir. Güzel kokusu insanın burnunun direğini sızlatır” kaydını düşmüştür. Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.390. Abdürrezzak es-Semerkandî ise; Bilgin mühendisler ve mahir inşaatçılar Hakamî Said Hazretlerinin (Mîrzâ Şahruh) emri ile Herât’ın kuzey-doğusunda, umut meydanı gibi geniş, yer-gök zirvesi gibi yüksek höyüğe daha önceden Sefîd Bahçesi diye adlanan alanda 24 Zilkaade 813/ 20 Mart, 1411 Cuma günü mutlu talih ve saadetli saatte bir imareti kurdular ve cennet bahçesinin kapılarını cihan ahalisine açtılar. Onlar en doğru şekilde şema çizip, “önce düşünüp, sonra çalışmalı” atasözünü akıl gözü ile gördüler. O öyle bir temel taşı ki, cihan peyda olup, âlem yaratıldığından beri bir kişi bile ona benzerini göstere bilmiş değil, o öyle bir bahçe ki, onun hafif rüzgârının hoş kokusu misk-i anber kokusunu can burnuna yollar; o öyle bir köşk ki kendi rütbesinin yüksekliğini felekten geçirir ve yükselmek hızını müşteri yüksekliğine kadar götürür kaydını düşmüştür. Abdürrezzak es-Semerkandî, *a.g.e.*, (Özbekistan Neşriyatı), c.II, s.198. Herât’taki Bağ-ı Sefîd sarayı bir bahçe ile çevrili, dört köşe odalı, dört eyvanlı ve kubbeli bir yapıydı. Hâfız Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.391; Lisa, Golombek, Donald Wilber, *The Timurid Architecture of Iran and Turan*, Princeton-New Jersey 1988, s.84. Bağ-ı Sefîd’in (Abdülhakim Tabîbî, Târîh-i Muhtasar-ı Herât Ahd-ı Timuriyân, 2. Baskı, Tahran 1989, s.50) sarayın duvarları Çin’den getirilen yeşim taşları ile kaplanmış ve bu taşların üzerine resim ve nakışlar yapılmıştı. Bu saray insanın başını döndürecek güzellikte yapılmıştı. Timurlu hanedanının çoğu burada oturuyordu. Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, s.392; E. Maria Subtenly, *Timurids in Transition*, Cophright USA 2007, s.131. Bağ-ı Sefîd Kertler zamanında vardı. Seyf İbn Ya’kûb el-Herevî, *Târîhnâme-yi Herât*, (Nşr. M. Zübeyr es-Siddîkî), Calcuta 1944, s.713. Burası Mîrzâ Baysungûr’un ikâmetgâhı idi. İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.27, 30, 32.

⁴⁸ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.88; Abdürrezzak es-Semerkandî, *a.g.e.*, s.657; Khwandamir, *a.g.e.*, s.343; Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.963-964.

⁴⁹ Ebûbekr-i Tihirânî, *a.g.e.*, s.190-191.

⁵⁰ Togan, Gıyas al-din Baysungûr, s.430.

⁵¹ Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.962; İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.89; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.206.

⁵² Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.962; İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.89.

⁵³ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.88.

⁵⁴ *a.g.e.*, c.II, s.89.

Mîrzâ Şahruh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

hazırlıkların yapılması emrini verdi.⁵⁵ Cenaze Namazı Bağ-ı Sefîd'in bahçesinde kılındı.⁵⁶ Mîrzâ Baysungûr'un öldüğü daimi ikâmetgâhı olan Bağ-ı Sefîd'den, gömüleceği annesi Gevher Şad'ın yaptırdığı ve kendi ismiyle anılan Mehd-i Ulyâ Gevher Şâd Medresesine kadar o güne değin hiç görülmemiş olan bir kalabalık toplanmış, herkes başına mor ve karalar bağlayarak yasını tutmuştur. Hâfızlar Kûr'ân okurken devlet büyükleri yemekler hazırlatarak dağıtmışlardır. Mîrzâ Şahruh'un huzuruna gelen şâirler mersiyeler söylemişlerdir. Mîrzâ Şahruh üzüntüsünden harap olmuş, sabredemez duruma gelmiştir.⁵⁷

Mîrzâ Baysungûr'un zamansız ve genç yaştaki ölümü dolayısıyla başta babası Timurlu Hükümdarı Mîrzâ Şahruh, devlet görevlileri ve sanatkârlar olmak üzere tüm ülke üzüntüye boğulmuştur. Babası Mîrzâ Şahruh bütün gece dua etmiştir. Şahruh Kırk gün boyunca yas tutmuş, yemekler yaptırıp halka dağıttırıştır. Kırk gün boyunca medreselerde Kûr'ân okunmuş, sultan başta olmak üzere hükümdar ailesi, emîrlar ve halk siyahlar bağlamışlardır. Bu yas o kadar uzadı ki, devrin önemli âlimleri Mîrzâ Şahruh'u bu yasin artık bitmesi için zor ikna etmişlerdir.⁵⁸

Germisîr bölgesinde⁵⁹ iken kardeşlerinin ölümünü duyan ve Mîrzâ Uluğ Bey⁶⁰ Mîrzâ Cukî ve Mâverâünnehr'de bulunan de Herât'a gelmişler ve yas

⁵⁵ *a.g.e.*, c.II, s.88.

⁵⁶ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.206.

⁵⁷ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207; Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.963.

⁵⁸ Khwandamir, *a.g.e.*, s.343.

⁵⁹ Şimdiki Afganistan'ın batısında Herât'ın doğusu, güney doğusu, Afganistan'ın Hilmend Vâdisi, Garcistân'ın doğusu, Cüzcân ile Herât Nehri'nin güney kısmı, Germisîr, Nimrûz, Gazne, Kâbil, Bâmyân ve Herât arasında bulunan dağlık bölge Gür veya Güristan olarak adlandırılmıştır. Herât ile Gazne arasındaki bölgeye Gür denilmekte olup bu bölge içinde Halaç (Kalaç) Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları yerler Germisîr bölgesi olarak bilinmektedir. el-Cuzcânî, Mevlânâ Minhâc Sirâc (Mevlânâ Minhacü'ddîn Ebû Ömer-i Osman) *Tabakat-ı Nâsırı: A General History of The Muhammadan Dynasties of Asia I*, (Trans. From Original Persian Manuscripts H. G. Raverty), New Delhi 1955, s.318; Guy L. Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate: Mesopotamia, Persia and Central Asia from the Moslem Conquest the Time of Timur*. New York 1873, s.416; W. J., Fischel, "The Rediscovery of the Medieval Jewish Community at Firuzkuh in Central Afghanistan", *Journal of the American Oriental Society*, c.85, USA 1965, s.148-153; C. E. Bosworth, "Erken İslam Dönemi Gür Tarihi", *The Medieval History Of Iran, Afghanistan And Central Asia*, London 1977 adlı eserin 116-133 sahifeleri arasındaki tercümesi), A. Bakır-P. Koçoğlu (Ülgen), (2008), *Orta Çağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler*, c. I, Ankara 2008, s.436.

⁶⁰ Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.964; Khwandamir, *a.g.e.*, s.343.

tutmuşlardır.⁶¹ Mîrzâ Uluğ Bey üzüntüsünden eskiden beri Türklerde görüldüğü üzere borkünü yere vurmuş, hil'atını yırtmış ve hıçkırarak ağlamıştır.⁶²

Mîrzâ Baysungûr ölümünün arkasında üç oğul bırakmıştı.⁶³ Mîrzâ Alâüddevle, Sultan Muhammed ve Mîrzâ Babür⁶⁴ Gevher Şâd Ağa Mîrzâ Alâüddevle'yi çok severdi.⁶⁵ Mîrzâ Baysungûr'un ölümünden sonra Astarâbad, Şebankâre, Sâve ve Natanz, başta olmak üzere onun suyurgalı olan yerleri Gevher Şâd Ağa'nın da çabaları ve telkinleriyle Mîrzâ Baysungûr'un oğlu Mîrzâ Alaüddevle'ye vermiştir.⁶⁶

2. Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından İncelenmesi

837/1433 yılında Mîrzâ Baysungûr'un aniden ölümü ilim sahibi insanları, sanatçıları çok üzdü. O ilim sahibi insanları, sanatçıları korurdu.⁶⁷ Kabiliyetli, ilim sahibi, iyi kalpli, gururlu, cömert ve şefkatli bir insandı.⁶⁸ Hâfız-i Ebrû, Mîrzâ Baysungûr için: "Onun ikbâli, güvercin gibi her tarafı kanatları altına aldı. Her tarafa yayıldı. Mîrzâ Baysungûr ikbalinin kanatlarını güvercin gibi açtı. Şahin gibi her yere ulaştı. Civanmertti. Zamanını hep iyi geçirdi. Sanatçılara destek olurdu. Hiçbir zaman gaflette kalmadı. Liyâkatli, lütûfkâr, halka faydalı, insanların sorunlarını çözmek için hemen uğraş veren memleketin sulhu ve tertibine uğraşan bir insandı."⁶⁹ Demekle onun özelliklerini en kısa ve en özet halinde kaydetmiştir.

Bu sanat aşığı genç Mîrzâ'nın himayesi altında güzel sanatlar gelişmiş, mimarlık, hat sanatı ve tasavvuf felsefesi doruğa ulaşmıştır.⁷⁰ XV. asrın ikinci yarısında, minyatürde büyük çığır açacak olan Bihzat'ın sanatına yön verecek san'atkârlar da bu dönemde yetişmeye başlamıştır.⁷¹

⁶¹ Khwandamir, *a.g.e.*, s.343; İsmail Aka, *Mîrzâ Şahrûh ve Zamanı*, TTK, Ankara 1994, s.148.

⁶² Ebûbekr Tihranî, *a.g.e.*, s.191.

⁶³ Ebûbekr Tihranî, *a.g.e.*, s.190; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207

⁶⁴ Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.964; Ebûbekr Tihranî, *a.g.e.*, s.190.

⁶⁵ Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, s.185.

⁶⁶ Ebûbekr Tihranî, *a.g.e.*, s.191; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207

⁶⁷ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.87; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.206.

⁶⁸ Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.961; Khwandamir, *a.g.e.*, s.343.

⁶⁹ Hâfız-i Ebrû, *a.g.e.*, s.682, 961.

⁷⁰ Khwandamir, *a.g.e.*, s.343; Saffet Bilhan, *Orta Asya Bilgin Türk Hükümdarları Devletinde Eğitim, Bilim, Sanat*, TDV Yay., İstanbul 1988, s.72; Abdülhakim Tabibî, *a.g.e.*, s.42.

⁷¹ Aka, *Timur ve Devleti*, s.148.

Mîrzâ Şahruh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

Âdeta sanat aşığı olan Mîrzâ Baysungûr 1430 yılında annesi Gevher Şâd Ağa tarafından yaptırılan ve Türk-İslâm mimarisinin şaheserlerinden sayılan Meşhed Camii'nin muazzam çinili yazılarını da bizzat kendisi yapmıştır.⁷²

Kitap ciltçiliği, Mîrzâ Baysungûr zamanında Herât'ta kurulan sanat atölyelerinde XV. yüzyıl ortasına kadar kalitesini düşürmeden sürdürmüştür.⁷³ Gevher Şâd Ağa'nın oğlu Mîrzâ Baysungûr annesinin yaptırdığı eserlere bizzat kitâbeler yazmıştır.⁷⁴

Mîrzâ Baysungûr, hattatları ve nakkaşları da destekledi.⁷⁵ Mîrzâ Şahruh'un 823/1420 yılında ticarî ilişkileri arttırmak ve bilgi toplamak için Çin'in Pekin şehrine gönderdiği elçilik heyetinin içine Mîrzâ Baysungûr, Gıyâseddîn-i Nakkaşî⁷⁶ ve Ahmed⁷⁷ isimdeki iki adamını dâhil ettirmiştir. Gıyâseddîn-i Nakkaşî de dönüşünde Acâibü'l-Letâif adıyla Farsça bir *Hıtay Sefaretnamesi* yazmıştır.⁷⁸ Hiç şüphesiz bir san'at adamı olarak Gıyâseddîn-i Nakkaş pek çok sanat izlenimlerini de getirmiş olmalıdır. Çin ejderi, Çin bulutu, değişik Hıtâyî motifleri, sîmurg ve bir takım kuş motifleri bu vesileyle Timur sanatına katılmıştır. Zaten kendisi de bizzat nakkaştı.⁷⁹ Mîrzâ Baysungûr'un bu elçilik heyetine san'atkârları dâhil etmesi onun evrensel bir sanat aşığı olmasından kaynaklanmaktadır. Onun elçilik kervanına dâhil ettiği üstadlar vasıtasıyla mevcut sanatlara yeni soluklar getirilmesi ve bunun yanında varsa yeni sanat dallarının da Timur ülkesine getirilmesini sağlamaktır. Nitekim seramik sanatının gelişmesinde Çin'den gelen bilgiler önemli rol oynamıştır.

Mîrzâ Baysungûr'un edebî yönü de oldukça kuvvetliydi.⁸⁰ O, ana dilinin yanında çok güzel derecede Arapça ve Farsça konuşur ve üç dilde de şiirler

⁷² Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, s.131; ayn. mlf. *Gıyas al-din Baysungûr*, s.429.

⁷³ Özlem İnay, *Türk İslâm Kitap Sanatında Lâke Tasarımları*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.19.

⁷⁴ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.416.

⁷⁵ *a.g.e.*, c.II, s.25.

⁷⁶ Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.822; W. M.A., Thackston, *Century of Princes, Sources on Timurid History and Art*, Cambridge 1989, s.818; Orhan Şaik Gökyay, *Kâtip Çelebi'den Seçmeler*, c.III, MEB, İstanbul 1997, s.872; Togan, *a.g.e.*, s.90; ayn. mlf., *Gıyas al-din Baysungûr*, s.429.

Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, s.144-145; İsmail Aka, "Timur'un Çin İle Münasebetleri", *Makaleler*, c.III, (Yay., Haz. E. Semih Yalçın- Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, s.20.

⁷⁷ Aka, *Mîrzâ Şahruh Zamanı*, s.173.

⁷⁸ Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, s.90, 96; Thackston, *a.g.e.*, s.279-297; Gökyay, *a.g.e.*, c.III, s.872; Barthold, *a.g.e.*, s. 145.

⁷⁹ Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.962.

⁸⁰ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.25; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207.

yazardı.⁸¹ Onun beş yüz bin beyit tutarında şiir yazdığı ve bunların büyük bir kısmını toplattıktan sonra bu işten vazgeçtiği rivayet edilmektedir.⁸² Kurduğu kütüphânesinde bulunan Firdevsî'nin eserinin kopyasında onun giriş yazısı vardır.⁸³ Mîrzâ Baysungûr'un Herât'ta kaldığı dönem şehir için edebî yönden oldukça parlak bir devir olmuştur.⁸⁴

Mîrzâ Baysungûr edebiyatla uğraşmasının yanında, bu sanat ile ilgilenen şâir ve yazarları koruyup onlara bolca ihsanlarda bulunur, onların faydalanacakları her türlü kitabı temin ederdi. Nitekim o, bu amaçla Bag-ı Sefîd'de 813/1410 yılında tamamlanan bir kütüphâne yaptırmıştır.⁸⁵ Mîrzâ Baysungûr'un kurduğu kütüphâne zamanın dünyasının önde gelenleri arasındaydı.⁸⁶ Ca'fer-i Tebrizî'nin arzında Mîrzâ Baysungûr'un kurduğu okuldaki kütüphâne, havuz yeri, bahçe, meydan bahçesi ve kulenghâne hakkında bilgiler mevcuttur. Buranın duvarlar süslemeleri oldukça meşhurdur.⁸⁷ Mîrzâ Baysungûr'un kütüphanesinde san'at ile uğraşan insanlar bir öğrenme vesilesi olarak Baysungûrî nisbesini almışlardır.⁸⁸ Burada çok sayıda hattat, nakkaş ve edebiyatçı görev almış, burada zamanın önemli eserleri çoğaltılmıştır.⁸⁹

Onun zamanında şâir ve kâtipler üstün tutulurdu.⁹⁰ Mîrzâ Baysungûr, Hind Şâiri Dihlevî'yi takdir ederdi. Kardeşi Mîrzâ Uluğ Bey ise İranlı Şâir Nizâmî'yi beğenirdi. Bu yüzden iki kardeş arasında tartışmalar meydana geldiği olurdu.⁹¹ Ebîverdlî Tâhir, Mîrzâ Baysungûr zamanında yaşamış bir şâirdir ve onun tarafından ihsanlara boğulup himaye edilmiştir. Mevlânâ Velî Kalender,

⁸¹ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207; Câmî, *a.g.e.*, s.33.

⁸² Alparslan, *a.g.e.*, s.276.

⁸³ Şehnaz Biçer Özcan, *Timur Devri Herât Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Tezhip-Süsleme Sanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2007, s.9.

⁸⁴ Câmî, *a.g.e.*, s.33.

⁸⁵ Togan, *Herat*, s.435.

⁸⁶ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207.

⁸⁷ İsmail Aka, "Göçebelikten Rönesansa Bir Türk Devleti Timurlular", *Makaleler*, c.II, (Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, s.105.

⁸⁸ Aka, *Mîrzâ Şahrûh ve Zamanı*, s.214

⁸⁹ Hâfiz-i Ebrû, *a.g.e.*, c.I, s.337; Câmî, *a.g.e.*, s.37; İsmail Aka, "Timur Sadece Bir Asker Mi İdi?", *Makaleler*, c. II, Yay. Haz. E. Semih Yalçın- Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, s.125.

⁹⁰ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207.

⁹¹ Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, s.174-175.

Mîrzâ Şâhrûh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

Mîrzâ Baysungûr zamanının Herâtlı şâirlerinden olup, onun ölümüyle ayrılarak Horâsân'a gitmiştir.⁹²

Mîrzâ Baysungûr'un ikâmetgâhı olan Bağ-ı Sefîd Sarayı, Herât'ın meşhur san'atkâr ve akademisyenlerinin çalıştığı bir müessese halini almıştır. Bu kütüphanede birçok san'atkâr çalışıyordu.⁹³ Herât'ta Tebrizli Câfer 830-831/1427 yılında yazdığı arzında atölyenin çalışma durumunu anlatmıştır. İçlerinde *Gülistan*, *Şehnâme* ve *Taberî Tarihi* gibi eserlerin bulunduğu, dokuz kitabın üzerinde on dört sanatçının çalıştığı, kitap ve eşya bezeme işinde ise yirmi dört üstad ve yetmiş beş yardımcının çalıştığını belirtmiştir.⁹⁴ Eşya bezeme, mimarlık ve otağ işlerinde çalışan ustaların isimleri ve yerleri ile o dönemdeki faaliyet yerleri hakkında bize bilgi vermiştir.⁹⁵ Tebrizli Câfer'in arzı bize buradaki sanat faaliyetleri hakkında da çok kıymetli bilgi vermektedir. Câfer, kitap işleri, eşya bezemesi, saraydaki yapı işleri ve otağ dikiminden sorumlu idi. Arzın yazıldığı günlerde kütüphanede, üzerinde çalışılmakta olan 9 kitap bulunuyordu. Bunları 14 sanatçı hazırlıyordu.⁹⁶

“Mîrzâ Baysungûr'un kurduğu atölyede birçok el yazması üretildi. *Baysungûr'un ve Muhammed Cukî'nin Şehnâmesi* Herât'ta üretildi.”⁹⁷ Mîrzâ Baysungûr'un kendisi de çok önemli bir hat ustasıydı.⁹⁸

Mîrzâ Baysungûr, muhakkik hattıyla büyük boy bir mushaf yazmıştır. Bu eser uzun müddet seferlerde taşınmıştır. Safevîler zamanında ise sayfaları koparılarak devrin önde gelen devlet adamlarına hediye edilmiştir. Bugün İran'ın Meşhed ve Tahran kütüphanelerinde günümüze intikal eden sayfaları mevcuttur. Câfer-i Tebrizî Baysungûrî; *Şehnâme*'yi ve *Gülistan*'ı, Şemseddin Sultanî (Şemseddîn Muhammed b. Hüsâm el-Herevî) *Hâcû-yi Kirmanî Hüma ve Hümayûn* adlı eserini ve Dîvân-ı Hüsrev Dihlevî halen İstanbul'da Türk-İslâm

⁹² Devletşah, *Tezkere-i Devletşah (Tezkirtü'ş-Şuarâ)* c.IV, (Terc. Necati Lügal), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1997, s.544.

⁹³ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.25; Z. V., Togan, “Herat”, *İA*, VI, MEB, İstanbul 1988, s. 435; Aka, “Timur Sadece Bir Asker Mi İdi?”, s.125.

⁹⁴ İsmail Aka “Göçebelikten Rönesansa Bir Türk Devleti Timurlular”, *Makaleler*, c.II, (Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, s.105.

⁹⁵ Gülsen Tezcan, *Ali Şir Nevâyî Hamse ve Divanlarının Resimleri: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki Örnekler*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s.32; M. Kemal Özergin, “Tebrizli Ca'fer'in Bir Arzı”, *İstanbul Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Yıllığı*, S. VI, İstanbul 1976, s.471-518.

⁹⁶ Aka, *Göçebelikten Rönesansa Bir Türk Devleti Timurlular*, s.105.

⁹⁷ Tezcan, *a.g.e.*, s.37.

⁹⁸ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.25; Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207.

Eserleri Müzesi'nde bulunan *Dîvân-ı Hâfız*'ı istinsah etmişlerdir.⁹⁹ Mîrzâ Baysungûr zamanında ve ihtimal ki onun kütüphanelerinden çıkan eserler hep Uygur harfleri ile Türkçe olarak yazılmıştır.¹⁰⁰

Mîrzâ Baysungûr Herât'taki konağının kütüphânesinde güzel sanatlarla ilgili sanat hareketlerine hız vermiştir. Bilhassa resim sanatında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Onun dönemi resimlerindeki şahıslar ekseri Hun tipindedir. Türkistan kıyafetleri ve başlarında Eftalit (Akhun) miğferleri görülmektedir.¹⁰¹ Bu örnek daha önce bu coğrafyada yaşamış olan Hun-Türk izlerinin hâlâ devam ettiğini göstermesi bakımından çok önemli bir belgedir. XV. yüzyılın ilk yarısında Herât'ta Mîrzâ Şahrûh'un sarayında Uygur resimleri büyük bir anlayış ve ustalıklı Çin ve İran resimleriyle kaynaştırılmıştır. Gıyâseddîn'in "*Humâ Hümayûn*" adlı minyatürü bu zamanda Herât'ta yapılmış bir şaheserdir.¹⁰²

Kitap ciltçiliği sanatı Mîrzâ Baysungûr zamanında Herât'ta kurulan sanat atölyelerinde XV. yüzyıl ortasına kadar kalitesini düşürmeden sürdürmüşlerdir.¹⁰³

Mîrzâ Baysungûr, tarihe de büyük bir ilgi duymaktaydı. O bu dönemde hem tarihçileri himaye etmiş ve hem de onların çalışmalar yapmasını teşvik etmiştir. Dönemin meşhur tarihçisi Hâfız-i Ebrû'ya Reşidüddîn'in eserini ikmal ettirmek üzere yazdırdığı *Türk-Moğol ve Cihan Tarihi*, Mîrzâ Baysungur'a izâfetle *Zübdetü'd-Tevârih-i Baysungûrî* ismi ile anılmıştır.¹⁰⁴

Mîrzâ Baysungûr, yetenekli ve iyi insanları destekledi.¹⁰⁵ Zamanında çeşitli coğrafyalardan Herat'a birçok bilim adamı ve sanatçı gelmiş ve Baysungûr tarafından himaye görmüşlerdi.¹⁰⁶ Onun zamanında İran, Irak, Şiraz, Semerkand, Fars ve Azerbaycan gibi şehir ve ülkelerden çok sayıda sanatçı ve şair Herat'a gelmiş, onun ikram ve ihsanları ile yaşama alanı bulmuştur.¹⁰⁷

⁹⁹ Alparslan, *a.g.e.*, s.276.

¹⁰⁰ Togan, Gıyas al-din Baysungur, s.430.

¹⁰¹ Esin, Emel, *Türkistan Seyahatnamesi*, TTK, Ankara 1959, s.19.

¹⁰² Seferoğlu Şükrü Kaya- Müderrisoğlu, Adnan, *Türk Devletleri Tarihi*, Yenigün Matbaası, Ankara 1986, s.114; *Türk Dünyası El Kitabı, Dil-Kültür-Sanat*, c.I, 2. Baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1992, s.423.

¹⁰³ İnay, *a.g.e.*, s.19.

¹⁰⁴ Togan, Gıyas al-din Baysungur, s.430.

¹⁰⁵ Hâfız-ı Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.961.

¹⁰⁶ Abdulkhakim Tabibî, *a.g.e.*, s.24; Aka, *Mîrzâ Şahrûh ve Zamanı*, s. 214.

¹⁰⁷ Khwandamir, *a.g.e.*, s.343; Hâfız-ı Ebrû, *a.g.e.*, c.II, s.961.

Mîrzâ Şahruh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

Mîrzâ Baysungûr her zaman bilginleri, âlimleri, tasavvuf ehlini, edebiyatçıları ve hiçbir ayırım yapmaksızın her türden sanatla uğraşan insanları korur, destekler, ikram ve iltifatlara boğardı. Onları meclislerine alırdı.¹⁰⁸ Herât'ın bağlarında, kasırlarında fazılları, sanatkârları topladı, sanat meclisleri oluşturdu¹⁰⁹. Mîrzâ Baysungûr'un yaşadığı dönemde Herât'ta tasavvuf felsefesi onun destek ve ilgisiyle doruğa ulaşmıştı.¹¹⁰

Mîrzâ Baysungûr zamanında dönemin önemli din adamlarını ve fıkıh bilginlerini devlet görevine getirmiştir. Bunlardan birisi de Hâce Veciheddîn idi. Hâce Veciheddîn âlim bir insandı. 941/1435 yılında Hâce Veciheddîn ölünce kendisi gibi yetiştirdiği oğlu Alâüddîn'e itibar etmeye başladı.¹¹¹

Mîrzâ Bayusungûr, nerede bir sanatçı görse onu mutlaka Herât'a getirirdi. Nitekim bunların en önde gelenlerinden birisi olan Câfer-i Tebrizî'dir. Mîrzâ Baysungûr, ünlü nestâlik hattatı Câfer-i Tebrizî'yi 1421 yılında Azerbaycan'da Türkmenlerle yapılan savaş dönüşünde Tebriz'den getirmiştir.¹¹² Onun kütüphânesinde başkanları Mevlânâ Câfer-i Tebrizî¹¹³ olan kırk kâtip bulunurdu.¹¹⁴ Mîrzâ Şahruh'un oğlu Mîrzâ Baysungûr tarafından kurulan ve Hattat Câfer'in başkanlığını yaptığı bu kütüphâne ve kitap sanatları akademisinde bulunan kırk kişilik hey'et içinde Nakkaş EmîrŞâhî ile Gıyâseddîn de bulunuyorlardı.¹¹⁵ Saray nakkaşları *Şehnâme*yi resimlemişler, meşhur şâir Nizâmî'nin (1140-1203) *Hamse* adıyla tanınan *Mahzenü'l-Esrâr*, *Hüsrev ile Şirin*, *Leylâ ile Mecnûn*, *Heft Peyker* (Yedi Portre), ve *İskendernâme*'den müteşekkil manzum eseri ile Sâdî'nin (1182-1192) meşhur *Bostan ile Gülistan*'ı resimlemeye ilgi duymuşlardı.¹¹⁶

Sonuç

Mîrzâ Baysungûr, Herât'ın sanat alanında kültürel bir merkez olmasını sağlamıştır. Sadece sanatçıları desteklemekle kalmamış, bizzat kendisi sanatın

¹⁰⁸ Nevâyî, *a.g.e.*, s.181.

¹⁰⁹ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.25.

¹¹⁰ Bilhan, *a.g.e.*, s.72.

¹¹¹ Hândmîr, Gıyâseddîn b. Hâce Hümâmiddîn Muhammed b. Hâce Celâlidîn Muhammed, *Düstür el-Vüzerâ*, Tsh. Eden: Said Nefisî, İntişârat-ı lkbâl, Tahran1371, s.364.

¹¹² Alparslan, *a.g.e.*, s.276.

¹¹³ Câfer-i Tebrizî 7 Cemâziyelevvel 822 Aralık 1488 Cumartesi sabahı öldü. Cenazesi Mehd-i Ulyâ Gevher Şâd Bigüm'ün Medresesine gömüldü. Ölümüyle Herat'ta kırk gün yas tutuldu

¹¹⁴ Hasan-ı Rumlu, *a.g.e.*, s.207

¹¹⁵ İsfizârî, *a.g.e.*, c.II, s.35.

¹¹⁶ Yetkin, *a.g.e.*, s.175.

birçok alanıyla uğraşmıştır. Kurduğu kütüphâne, zamanın bir akademisi olmuş ve bu kütüphânenin yanı başında çoğaltılan eserler zamanın adeta basımevi işlevini görerek birçok eserin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. O, 1433 yılında öldüğünde bu önemi uzun süre devam etmiştir.¹¹⁷

İsmail Aka “Mîrzâ Baysungûr’un ölümünden sonra bu çalışmalar tamamen durmuş olamaz. Zira daha sonra Mîrzâ Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî’nin şahsında yeniden koruyucu bulan san’atkârlar ortaya çıkmış ve meşhur Bihzat yetişmiştir ki bu ressam daha sonraları Safevîler’in yanına gelerek Tebriz’de yetiştirdiği talebeleri ile Timurlu resim sanatının da devamlılığını sağlamıştır.” Demektedir.¹¹⁸

Timurlular’dan İskender Sultan, Mîrzâ Şahruh, Mîrzâ Uluğ Bey, Mîrzâ Hüseyin-i Baykara ve Emîr Ali Şîr Nevâî başta olmak üzere birçok yönetici Herât’ta sanatsal faaliyetlerde bulundular ve sanatçıları desteklediler.¹¹⁹ XV. asırda Timur’un torunu Mîrzâ Baysungûr kendisinden sonra gelen Mîrzâ Hüseyin-i Baykara ve onun arkadaşı olan Ali Şîr Nevâî’nin kütüphânelerinde yaşatılan resim akademilerinde tezhip ve minyatür sanatı doruğa ulaşacaktır.¹²⁰ Bu yöneticiler sanatı desteklemekle ve sanatsal faaliyetlerde bulunmakla kalmadılar, saraylarını ve konaklarını aynı zamanda sanatın başyapıtlarıyla süslediler.¹²¹ Ancak bunların hiç birisi Mîrzâ Baysungûr kadar bizzat sanatın içinde yaparak yaşayarak ölmediler.

KAYNAKÇA

Abdülhakim Tabibî (1989), *Târih-i Muhtasar-ı Herât Ahd-ı Timuriyan*. 2. Baskı. Tahran.

Abdürrezzak es-Semerkindî (1360-1368/1941-1949), *Matlau’s-Sa’deyn ve Mecmau’l- Bahreyn*, c.I, (Nşr. Muhammed Şâfi), Lahor.

Abdürrezzak es-Semerkindî (2008), *Matlau’s-Sa’deyn ve Mecmau’l- Bahreyn*, c.II, Özbekistan Neşriyatı, (Edt. A. Kayumov-M. Ali. Trc. Asaniddin Urunbayev), Taşkent.

¹¹⁷ Basili Gray, *Persian Painting*, Rizzoli 1979, s.92.

¹¹⁸ Aka, *Timur Sadece Bir Asker Mi İdi*, s.126.

¹¹⁹ Conby-Sheila R., *Persian Painting*, British Museum Press, England 1993, s.58; Ruthven, Malise- Nanji, Azim, *Historical Atlas of Islam*, Harvard Üniv, Harvard 2004, s. 95.

¹²⁰ Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, s.89.

¹²¹ Bernard O’Kane, *Timurid Architecture in Khurasan*, c.3, 1987, s.2.

Mîrzâ Şahrûh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

Aka, İsmail (2005), "Göçebelikten Rönesansa Bir Türk Devleti Timurlular", *Makaleler*, c.II, (Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Berikan Yay., Ankara 2005, ss.101-112.

Aka, İsmail (2000), *Timur ve Devleti*, Ankara: TTK.

Aka, İsmail (2005), "Mîrzâ Şahrûh Zamanında (1405-1477) Timurlularda İmar Faaliyetleri". *Makaleler*, c.I, (Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Ankara: Berikan Yay., ss.83-97.

Aka, İsmail (2005), "Timur Sadece Bir Asker Mi idi?", *Makaleler*, c. II, (Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli). Ankara: Berikan Yay., ss.113-130.

Aka, İsmail (2005), "Timur'un Çin İle Münasebetleri", *Makaleler*, c.III, (Yayıma Haz. E. Semih Yalçın-Şarika Gedikli), Ankara: Berikan Yay., ss.15-22.

Aka, İsmail (1994), *Mîrzâ Şahrûh ve Zaman*, Ankara TTK.

Akbıyık, Hayrunnisa (2004), "Timurluların Bilim ve Sanata Yaklaşımları ve Bazı Son Dönem Timurlu Sanatkârları", *Bilig*, S. 30, İstanbul 2004, ss.151-171.

Ali Şîr Nevâyî (1995), *Mecâlisü'n-Nefâyis*, (Haz. Hüseyin Ayan-Kerim Yavuz), Erzurum

Alparslan, Ali (1992), "Baysungûr-i Gıyâseddin", *DİA*, c.V, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, Yay., ss.276-277.

Barthold, Wilhelm (1990), *Uluğ Bey ve Zamanı*, (Çev. İsmail Aka), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,

Barthold, Wilhelm (2006), *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, (Haz. Kâzım Yaşar-Koprıman-İsmail Aka), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,

Bernard O'Kane, (1987), *Timurid Architecture in Khurasan*, c.3.

Biçer Özcan, Şehnaz (2007), *Timur Devri Herât Tezhip Ekolü (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi)*, Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Bilhan, Saffet (1988), *Orta Asya Bilgin Türk Hükümdarları Devletinde Eğitim, Bilim, Sanat*, İstanbul: TDV Yay.

Bosworth, C. E. (2008), "Erken İslam Dönemi Gûr Tarihi", *The Medieval History Of İnan, Afganistan And Central Asia*, London 1977 adlı eserin 116-133 sahifeleri arasındaki tercümesi), A. Bakır-P. Koçoğlu (Ülgen), (2008). *Orta Çağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler*, c. I, Ankara.

Ca'ferî b. Muhammed el-Hüseynî (2011), *Târîh-i Kebîr (Tevârîh-i Enbiyâ ve Mülûk)*, (Çev. İ. Aka), Ankara: TTK.

Conby, Sheila R. (1993), *Persian Paintin*, England: British Museum Press.

Devletşah (1997), *Tezkere-i Devletşah (Tezkirtü'ş-Şuarâ)*, c.IV, (Terc. Necati Lügal), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

el-Cuzcânî, MevlânâMinhâc Sirâc (Mevlânâ Minhacü'ddîn Ebû Ömer-i Osman) (1955), *Tabakat-ı Nâsırı: A General History of The Muhammadan Dynasties of Asia*, I, (Transl. From Original Persian Manuscripts H. G. Raverty), New Delhi.

Golombek, Lisa-Donald Wilber (1988), *The Timurid Architecture of Iran and Turan*, Princeton-New Jersey.

Ebu'l-Berekât Nureddîn-i Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Câmi (1922), *Divân-ı Kâmil-i Câmi: Mukaddime*, (Yay. Haz. Haşim Rıza), Tahran.

Ebu'l-Berekât Nureddîn-i Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Câmi, *Salam ve Absal*, (Çev. A. Tarzi), 2. Baskı, MEB, İstanbul 1968, s.II.

Ebubekr Tihârî, *Kitâb-ı Diyarbekriyye* (2001), (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Esin, Emel (1959), *Türkistan Seyahatnamesi*, Ankara: TTK.

Fârûk Ensârî (1383), *Herât Şehr-i Arya*, Tahran: Merkezi İsnad ve Hidemât-ı Pezuhî.

Fischel, W. J., (1965), "The Rediscovery of the Medieval Jewish Community at Firuzkuh in Central Afghanistan", *Journal of the American Oriental Society*, 85/148-153.

Gıyâseddîn b. Hâce Hümâmiddîn Muhammed b. Hâce Celâlidîn Muhammed Hândmîr (1371), *Düstûr el-Vüzerâ*, (Tsh. Eden: Said Nefisi), Tahran: İntişârat-ı İkbal.

Gökyay, Orhan Şaik (1997), *Kâtip Çelebi'den Seçmeler*, c.III, İstanbul: MEB.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1956), "Fadlallâh-ı Hurûfî'nin Oğluna Ait Bir Mektup", *Şarkiyat Mecmuası*. İstanbul, ss.37-57.

Gray, Basili (1979), *Persian Painting*, Rizzoli.

Hâfız-i Ebrû Şihâbüddîn Abdullah b. Lutfullah b. Abdürreşid (1372), *Zübdetü't-Tevârîh*, c.I-II, (tsh. S. Kemal Cevâdî), Tahran: Vizâret-i Ferheng u İrşâd-ı İslâmî.

Mîrzâ Şâhruh'un Oğlu Mîrzâ Baysungûr'un Sanat ve Sanatçılara Bakışı Açısından
Değerlendirilmesi

Hândmîr (1362). *Târîh-i Habîbü's-Siyer fî Ahbârî Efrâdi'l-Beşer*, c.III, (Zîr Nazar M. N. Debirsiyâkî). Tahran: Kitâbfurûş Hayyam.

Hasan-ı Rumlu (2006), *Ahsenü't-Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: TTK.

History of Mongul Dynasty in India (1826), ss.20-22.

İnay, Özlem (2006), *Türk İslâm Kitap Sanatında Lâke Tasarımları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı.

Khwandamir (1994), *Habibu's-Sîyar, Central Asian Sources I, The Reign of The Mongol and Turk, Part Two: Shahrûkh Mîrzâ-Shah İsmail*, Translated Edited by. V. M. Thackston, Sources of Oriental Languages and Literatures, Edited by Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin), Harvard.

Mîrhând, Seyyîd Hamidüddîn Muhammed b. Burhaniddîn Hâvendşâh b. Kemâleddîn-i Mahmud (1358), *Ravzâtü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, c.IV, (Tzhh. ve Tlhs. A. Zeryab), Tahran: Müessese-i Hayyam ve İntişârât-ı Pîrûz Tahran.

Muhammed b. Abdullah Herevî Muinüddîn-i İsfizârî (1338), *Ravzâtü'l-Cennât fî Evsâf-ı Medineti Herât*, c.I-II, (Tsh. M. Kâzım İmam), Tahran: İntişârât-ı Dânişgâh-ı Tahran.

O'kane, B., *Timurid Architecture in Khurasan III*, U.S.A. 1987.

Özergin, M. Kemal (1976), "Tebrizli Ca'fer'in Bir Arzı", *İstanbul Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Yıllığı*. S. VI, İstanbul, ss.471-518.

Ruthven, Malise-Nanji, Azim (2004), *Historical Atlas of Islam*, Harvard: Harvard Üniv.

Seferoğlu Şükrü Kaya-Müderrişoğlu, Adnan (1986), *Türk Devletleri Tarihi*, Ankara: Yenigün Matbaası.

Seyf İbnYa'kûb el-Herevî (1944), *Târîhnâme-yi Herât*, (Nşr. M. Zübeyr es-Sıddikî), Calcuta.

Shiro, Ando (1992), *Timuridische Emire nach dem Mu'izz al-Ansab*, Berlin.

Strange, Guy L. (1873), *The Lands of the Eastern Caliphate: Mesopotamia, Persiaand Central Asia from the Moslem Conquest the Time of Timur*, New York.

Subtenly, E. Maria (2007), *Timurids in Transition*, Cophright, USA.

Şahin, Mustafa, “Mîrzâ Şahrüh’un Eşleri Gevherşad Ağa ve Mülket Ağa’nın Siyasî ve Sosyal Hayattaki Rollerini”, *SBArD*, Yıl IX, S.21, Diyarbakır 2013, ss.93-104.

Şahin, Mustafa, *Orta Çağ’da Herât Bölgesi (Gaznelilerin Kuruluşundan Timurluların Yıkılışına Kadar) (961-1507)*, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*, Tokat 2013, s.162

Şahin, Mustafa, “Mîrzâ Şahrüh’a Karşı Düzenlenen Suikast Girişimleri (Assasination Attempt To Shahrukh)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences)*, Isparta, Yıl 2014/1, Sayı (Number) 19, ss. 1-16

Tacü’s-Selmânî, *Tarihname*, (Çev. İsmail Aka), Ankara: TTK.

Tezcan, Gülsen (2007), *Alî Şîr Nevâyî Hamse ve Divanlarının Resimleri: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki Örnekler*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

Thackston, W. M.A. (1989), *Century of Princes, Sources on Timurid History and Art*, Cambridge.

Togan, Z. Velidi (1979), “Gıyas al-din Baysungûr”, *İA*, c.II, İstanbul: MEB, ss.428-430.

Togan, Z. Velidi (1988), “Herat”, *İA*, c.V/I, İstanbul: MEB, ss.429-442.

Togan, Z. Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Yay., İstanbul 1981.

Türk Dünyası El Kitabı (1992), c.I, Dil-Kültür-Sanat, 2. Baskı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

Uslu, Recep (1996), “Gevherşad”, *DİA*, c.14, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., ss.42-43.

Yetkin, Suut Kemal (1954), *İslam Sanatı Tarihi*, Ankara: Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Türk-İslâm Sanatları Tarihi Tarih Enstitüsü Yay.